

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

ISSN 2522-1477

НАУКОВИЙ ВІСНИК ЛЬОТНОЇ АКАДЕМІЇ

Серія: Педагогічні науки

Збірник наукових праць

ВИПУСК 12

**Кропивницький
2022**

*Збірник наукових праць затверджено
Вченою радою Льотної академії Національного авіаційного університету
(протокол № 12 від 27.10.2022 р.) та
Вченою радою Національного авіаційного університету (протокол № 7 від 23.11.2022 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації КВ № 22644-12544Р від 26.04.2017 року
Міністерства юстиції України*

*Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»
Наказом МОН України від 02 липня 2020р. № 886*

*Збірник реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації Національної академії наук України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), журнал індексується в міжнародній наукометричній базі **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google Scholar, базі метаданих CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat.*

Рецензенти:

Ненько Ю. П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, м. Черкаси

Желясков В. Я. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Ізмаїл

Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. Збірник наукових праць / Гол. ред. О. І. Москаленко. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022. Вип. 12. 167 с.

У «Науковому віснику Льотної академії. Серія: Педагогічні науки» зібрано статті авторів, що сприяють вирішенню існуючих проблем професійної підготовки фахівців різних галузей, аналізу зарубіжного досвіду фахової підготовки та застосуванню інноваційних підходів до професійної освіти у контексті євроінтеграції.

Публікації видання адресовано науковцям і практикам у галузі педагогіки. Збірник наукових праць буде корисним студентам, курсантам, магістрантам, аспірантам, докторантам та всім зацікавленим особам.

Редакційна колегія публікує статті у авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей.

При використанні матеріалів, опублікованих у науковому віснику, збереження авторських прав обов'язкове.

Адреса редакційної колегії: 25005, м. Кропивницький, вул. Степана Чобану, 1,
тел. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

MINISTRY OF SCIENCE AND EDUCATION OF UKRAINE
NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
FLIGHT ACADEMY OF NATIONAL AVIATION UNIVERSITY

ISSN 2522-1477

SCIENTIFIC BULLETIN OF FLIGHT ACADEMY

Section: Pedagogical Sciences

Collection of scientific papers

ISSUE 12

Kropyvnytskyi
2022

*Collection of scientific papers is approved by
Academic Board of Flight Academy of National Aviation University
(Protocol № 12 from 27.10.2022) and by
Academic Board of National Aviation University (Protocol № 7 from 23.11.2022)*

*Certificate of state registration
Printed mass media KB № 22644-12544P from 26.04.2017
Ministry of Justice of Ukraine*

*Bulletin is included in Professional Publications List of Ukraine of category "B"
Order of MSE of Ukraine from July, 2, 2020, № 886*

*Bulletin is reviewed by Ukrainian reviewed journal "Dzherelo" (founders: Institute of Information Registration Problems of National Academy of Science of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine). The journal is indexed in the international scientific databases **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google Scholar and CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat metadata database.*

Referents:

Nenko Ju. P. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Foreign Languages Department, Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of Chernobyl, Cherkasy

Zheliaskov V. Ya. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Humanities, Danube Institute of the National University "Odesa Maritime Academy", Izmail

Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences. Collection of readings / editor-in-chief O.I. Moskalenko. Kropyvnytskyi: FA NAU, 2022. Issue 12. 167 p.

"Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences" represents the articles which highlight modern problems of specialists' professional training in different fields, the analysis of foreign experience of professional training and innovative approaches to professional education in the context of European integration.

The scientific publications are addressed to the scientists and practicing professionals in pedagogics. Collection of scientific papers may be useful for students, cadets, Master students, post-graduate students and all concerned.

Editorial board publishes the articles in authorial release. Authors bear responsibility for authenticity of information, accuracy of facts, quotations, other relevant information.

Provision of authors' copyright of the materials published in Scientific Bulletin.

Address of Editorial Board: 25005, Kropyvnytskyi, Stepan Chobanu Str., 1,
tel. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Москаленко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Відповідальний секретар:

Урсол Оксана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Члени редакційної колегії:

Барановська Лілія Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

Герасименко Людмила Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Гундаренко Олена Володимирівна (Olena Hundarenko), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачка Республіка

Данилко Оксана Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Данильчук Лариса Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, Україна

Дефорж Ганна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Дроздова Ірина Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, Державний біотехнологічний університет, Україна

Журат Юлія Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Калініченко Надія Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Керницький Олександр Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, Україна

Кубілей Севда (Sevda Kubilay), доктор філософії PhD, Університет Нігде Омер Халісдемір, Турецька Республіка

Лелакова Ева (Eva Leláková), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачка Республіка

Лещенко Геннадій Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Муравська Світлана Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Пухальська Галина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Радул Сергій Григорович, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Сальник Ірина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Суркова Катерина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Тернавська Тетяна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

EDITORIAL STAFF

Chief Editor:

Moskalenko Olena, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Executive secretary:

Ursol Oksana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Members of Editorial Staff:

Baranovska Liliya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Herasymenko Liudmyla, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Hundarenko Olena, PhD, University of Zilina, Slovak Republic

Danylko Oksana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Danylchuk Larysa, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Khmelnytskyi National University, Ukraine

Deforzhan Hanna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Drozdova Irina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, State Biotechnological University, Ukraine

Zhurat Yulia, PhD, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsy National University, Ukraine

Kalinichenko Nadiya O., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian, State Pedagogical University, Ukraine

Kernickyi Oleksandr, PhD, Associate Professor, National Academy of National Guard of Ukraine, Ukraine

Kubilay Seveda, PhD in Educational Sciences Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey

Leláková Eva, PhD, Assistant Professor, University of Zilina, Slovak Republic

Leshchenko Hennadii, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Muravska Svitlana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Pukhalska Galyna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Radul Serhii, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Salnyk Iryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Surkova Kateryna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Ternavska Tetiana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

ЗМІСТ

ВАЙНТРАУБ М. А.

Формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти 11

ГЛЯНЕНКО К. А.

Професійна підготовка педагогів в умовах оновлення змісту освіти 17

ДАНИЛЮК І. М.

Педагогічні особливості застосування методів продуктивного навчання під час підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України 23

ДЕМЧЕНКО І. В., ХАРЛАМОВА Л. С.

Ефективність дистанційного освітнього процесу за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій 30

ДЕФОРЖ Г. В., КАЛІНІЧЕНКО Н. А.

Розвиток біологічної освіти у центральному регіоні України 36

ДРОЗДОВА І. П., ІВАНИШИН Г. Я.

Особливості процесу породження іншомовної професійної діяльності студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти 45

ЗЕЛЕНСЬКА Л. М., ТИМЧЕНКО С. В.

Інноваційні технології ситуативного моделювання в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців 53

ЛОПАТЮК О. В.

Використання цифрових технологій під час занять із фізичної підготовки фахівців авіаційної галузі 60

ЛЕЩЕНКО Г. А.

Формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів авіаційного транспорту 66

МАНДРИК Я. С., ОВЧАРЕНКО О. Я.

Інтеграція професійно орієнтованих дисциплін і фахової практики на підставі головних контекстних ознак освітньо-професійної програми «Аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті» в умовах дистанційного навчання 73

МОСКАЛЕНКО О. І., ПОПКОВ Б. І.

Екологічна освіта майбутніх судноводіїв як психолого-педагогічна проблема 81

ОЛЕКСЕНКО К. Б.

Експериментальне дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища 87

ПУХАЛЬСЬКА Г. А., КЕРНИЦЬКА Л. І. Теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності	94
РАДУЛ С. Г., ХАРЛАМОВА Л. С. Іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: дослідження соціокультурного складника	101
САЛЬНИК І. В. Підходи до організації лабораторного практикум у підготовці вчителя фізики під час дистанційного навчання	108
СОСНОВА М. А. Аналіз історичного досвіду та сучасної концепції підготовки майбутніх педагогів	117
СУНДУКОВА І. В. Забезпечення емоційної стійкості в умовах здоров'язбереження майбутніх учителів фізичної культури	126
СУРКОВА К. В., ЛОМАКІНА М. Є., ДАНИЛКО О. Г. Компоненти моделі формування емоційної стійкості авіадиспетчерів	132
FOMENKO Tetiana, BILOTSEKOVETS Marina Interactive efl classes for developing students' critical thinking in agrarian university	140
HERASYMENKO Liudmyla, MURAVSKA Svitlana Main aspects of teaching Academic English for PhD students	146
PIVEN Victoria, CHEREDNYCHENKO Nataliia Professional competence development of future pilots in air communication	152
TSAROVA Liudmyla, KOVALOVA Inna, MARTYNENKO Nadiia Self-study work in online mode as an innovative foreign language learning technology	158

CONTENTS

VAINTRAUB Mark

Formation of pedagogical culture in future teachers of professional education in institutions of higher education 11

GLYANENKO Kateryna

Professional training of teachers in the conditions of updating of the education content 17

DANILUK Igor

Pedagogical features of the application of productive learning methods in the training of future officers of the National Guard of Ukraine 23

DEMCHENKO Inha, KHARLAMOVA Liliia

Efficiency of the distance educational process with the help of information and communication technologies 30

DEFORZH Hanna, KALINICHENKO Nadiya

Development of biological education in the Central Region of Ukraine 36

DROZDOVA Iryna, IVANYSHYN Halyna

Features of the process of the emergence of the foreign language professional activity of students of non-lingual specialties in higher education institutions 45

ZELENSKA Lilia, TYMCHENKO Svitlana

Innovative simulation technologies in foreign language training of future aviation specialists 53

LOPATIUK Olena

Use of digital technologies during physical training classes of aviation industry specialists 60

LESHCHENKO Hennadii

Formation of research competence of future masters of aviation transport 66

MANDRYK Yana, OVCHARENKO Oleksandr

Integration of professionally-oriented disciplines and professional practice based on the main contextual features of the educational and professional program "Emergency service and safety in aviation transport" in the conditions of distance learning. .73

MOSKALENKO Olena, POPKOV Borys

Environmental education of future navigators as psychological and pedagogical problem 81

OLEKSENKO Karina

An experimental study of the preparation of future primary school teachers for designing an educational environment 87

PUCHALSKA Galina, KERNYTSKA Lada Theoretical analysis of the problem of forming the readiness of future civil aviation pilots for interaction in production and technological activities	94
RADUL Serhii, KHARLAMOVA Liliia Foreign language training of future aviation specialists: research of the socio-cultural component	101
SALNYK Iryna Approaches to the organization of laboratory Practicum in physics teacher training during distance education	108
SOSNOVA Miroslava Analysis of historical experience and modern concept of the future teachers training	117
SUNDUKOVA Iryna Ensuring emotional resistance in conditions of health care of future physical education teachers	126
SURKOVA Kateryna, LOMAKINA Maryna, DANILKO Oksana Components of the air traffic controllers' emotional stability formation model	132
ФОМЕНКО Т. М., БІЛОЦЕРКОВЕЦЬ М. А. Розвиток навичок критичного мислення студентів на інтерактивних заняттях з англійської мови в аграрному університеті	140
ГЕРАСИМЕНКО Л. С., МУРАВСЬКА С. М. Основні аспекти викладання дисципліни «Наукова англійська мова» для майбутніх докторів філософії	146
ПІВЕНЬ В. В., ЧЕРЕДНИЧЕНКО Н. Г. Розвиток професійної комунікативної компетентності у майбутніх пілотів	152
ЦАРЬОВА Л. В., КОВАЛЬОВА І. В., МАРТИНЕНКО Н. О. Самостійна робота в режимі навчання онлайн як інноваційна технологія вивчення іноземної мови	158

УДК 378.6:355.237:502/504

DOI 10.33251/2522-1477-2022-12-81-86

МОСКАЛЕНКО Олена Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Льотна академія
Національного авіаційного університету
ORCID 0000-0003-3182-6801

ПОПКОВ Борис Іванович,
аспірант,
Льотна академія
Національного авіаційного університету
ORCID 0000-0002-1246-6794

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкрито роль екологічної освіти у професійній підготовці фахівців – майбутніх судноводіїв. Констатовано, що збереження навколишнього середовища – одна з найбільш гострих проблем сучасності. Узагальнено теоретичні підходи науковців до визначення понять «екологічна освіта», «екологічна відповідальність», «екологічна компетентність», «екологічна культура». Наголошено на важливості формування інтегрованого змісту професійних дисциплін з урахуванням екологічного складника у підготовці морських фахівців.

Ключові слова: майбутні судноводії, морська освіта, екологічна компетентність, екологічна освіта, екологічна культура.

Постановка проблеми. Морська діяльність є одним із видів людської діяльності, що має високу соціальну значущість і є однією з екологічно небезпечних видів діяльності. У процесі її здійснення виявляється шкідливий вплив на навколишнє середовище, що здійснюється на судах. Саме морські й річкові судна забруднюють біосферу відходами, одержаними в результаті експлуатаційної діяльності, викидів у разі аварій суден із токсичними вантажами, здебільшого нафтою і нафтопродуктами. Двигуни різних типів на судах забруднюють атмосферу і гідросферу, при цьому обсяги забруднення суші й водного середовища статистично пов'язані. Зменшення забруднення на континентах одразу позначається на скороченні забруднень у річках, озерах, морях і океанах [5].

Рівень професійної підготовки майбутніх судноводіїв значною мірою визначає можливість вирішувати завдання службової та повсякденної діяльності в умовах екологічної кризи. Сучасна професійна підготовка майбутніх судноводіїв спрямована на формування у них правової відповідальності. Формуванню екологічної освіти нині приділяється незначна увага, оскільки недостатньо розробленим лишається педагогічний аспект формування екологічної відповідальності в процесі професійної підготовки майбутніх судноводіїв [4].

Необхідність поновлення системи вищої морської освіти з метою формування екологічного складника у майбутніх судноводіїв нині є актуальною. При цьому акцент повинен бути зроблений на якісні зміни в екологічній освіті майбутніх морських фахівців, в оновленні структури й змісту екологічного знання як основного чинника формування екологічної свідомості майбутніх судноводіїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки морських фахівців різних напрямів знаходиться в полі зору науковців і педагогів-практиків. Зокрема, О. Тимофєєва, О. Фролова, Л. Ліпшиць розкрили особливості формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв. Н. Бобришева висвітлює концептуальні засади формування готовності майбутніх офіцерів морської галузі до професійної діяльності в полікультурному середовищі. В. Желясков охарактеризував теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії.

Окремі наукові праці присвячено формуванню різних компетентностей майбутніх судноводіїв: технічної компетентності майбутніх фахівців судноводіння у процесі навчання технічних дисциплін (М. Мусоріна); професійних якостей майбутніх судноводіїв у процесі фахової підготовки (С. Глікман); професійної навігаційної компетентності симуляційними технологіями змішаної реальності (Г. Попова); комунікативної компетентності майбутніх суднових механіків на основі гейміфікованого підходу (А. Юрженко); акмеологічної компетенції у майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки (М. Калашнік); професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін (І. Сокол) та ін.

Останнім часом з'являються психолого-педагогічні праці, у яких висвітлюються як загальні положення екологічної освіти, так і окремі аспекти проблеми, що стосуються цього процесу у професійній підготовці фахівців. Так, українські науковці Л. Лук'янова, О. Гуренкова у праці «Екологічна компетентність майбутніх фахівців» розкрили окремі аспекти екологічної освіти: тенденції розвитку екологічної освіти майбутніх фахівців у контексті угод Болонського процесу; екологічну компетентність майбутніх фахівців водного транспорту як складову частину їхньої професійної компетентності та формування змісту екологічної освіти; водні ресурси та їх раціональне використання; екологічне законодавство.

Варто відзначити роботи, присвячені дослідженню екологічної компетентності майбутніх морських фахівців. Так, дослідження О. Гуренкової спрямоване на формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання. А. Сваричевська розкрила деякі аспекти формування екологічної компетентності майбутніх офіцерів цивільного флоту засобами інтерактивних технологій. У науковій праці В. Позднякової запропоновано технологію формування готовності до екологічної відповідальності майбутніх судноводіїв.

На значущості екологічного складника морських фахівців наголошено в основних нормативно-правових документах морської галузі: у Міжнародній конвенції ПДМНВ 78/95, Міжнародній Конвенції з охорони людського життя на морі, Положенні про порядок підготовки й надання інформації про вантаж для його безпечного морського перевезення тощо.

Варто констатувати, що проблема екологічної освіти є важливою для педагогічної науки, зокрема для підготовки майбутніх морських фахівців, а отже, потребує більш детального дослідження.

Мета статті – проаналізувати наукові підходи до екологічної освіти майбутніх судноводіїв як психолого-педагогічної проблеми з урахуванням специфіки їхньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування екологічної культури, екологічних переконань, екологічного стилю мислення у сучасного студентства, опанування основ раціонального природокористування є одними з пріоритетних завдань сучасної вищої освіти. У науково-педагогічній літературі зустрічаються схожі за змістом терміни, пов'язані з екологічною освітою. Найчастіше у працях науковців можна зустріти такі: «екологічна компетентність», «екологічна культура», «екологічна відповідальність», «екологічне мислення» тощо.

Аналіз сучасного стану екологічної підготовки майбутніх фахівців водного транспорту провели науковці Л. Лук'янова та О. Гуренкова, що дало їм змогу обґрунтувати низку суперечностей, які негативно позначаються на формуванні екологічної компетентності, зокрема: між усвідомленням суспільством і державою необхідності вирішення проблем, пов'язаних зі складною екологічною ситуацією, яка дедалі продовжує погіршуватися, й відсутністю дієвої системи екологічної освіти майбутніх фахівців; між сучасними вимогами до рівня екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту і недостатньою теоретичною та методичною розробленістю цієї проблеми; між традиційними підходами до формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту і потребою впровадження інноваційних технологій підготовки [2].

Досліджуючи проблеми та шляхи формування екологічної культури в іноземних студентів українських закладів вищої освіти, Н. Моргунова та Г. Тохтар трактують екологічну культуру як узагальнену характеристику особистісних якостей, що відображають процес і результат розвитку екологічної свідомості особистості, та єдність екологічних знань, уявлень про природу, емоційно-чуттєвого та ціннісного ставлення до неї, відповідних умінь, потреб взаємодії з нею, заснованих на гармонізації взаємозв'язків у системі «природа – людина» [3, с. 16]. Ми погоджуємося з Н. Моргуною та Г. Тохтар у тому, що термін «екологічна культура» підкреслює органічний зв'язок між екологією та культурою, оскільки якість взаємодії людини з навколишнім середовищем залежить як від відповідальної господарсько-економічної діяльності суспільства, так і від рівня його моральної відповідальності, гармонійних відносин між людиною і природою.

Опираючись на нормативні документи, А. Сваричевська аргументовано вважає, що екологічна освіта на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою частиною гармонійного, екологічно безпечного розвитку майбутніх фахівців. Науковець трактує екологічну компетентність майбутніх офіцерів цивільного флоту (ОЦФ) як інтегральну якість особистості, засновану на знаннях і досвіді, набутих у процесі навчання, що виявляється в готовності до професійно-екологічної діяльності під час виконання фахових завдань [5].

Проведення власного дослідження стосовно професійної підготовки судноводіїв дало змогу В. Поздняковій розглядати «екологічну відповідальність» як моральну якість особистості майбутнього судноводія, котра формується у процесі професійної підготовки, що виявляється в гуманному і раціональному відношенні особистості до природного середовища та реалізується у повсякденній професійній діяльності [4]. Зазначимо, що екологічний складник є частиною професійної підготовки майбутніх судноводіїв, яка спрямована на формування професійної компетентності та програмних результатів навчання. Одним із результатів формування екологічної компетентності є готовність до екологічної відповідальності майбутніх судноводіїв.

Дослідниця В. Жур'ян розглядає екологічну компетентність судноводіїв як складну, інтегративну характеристику особистості, що охоплює володіння екологічними знаннями і природно-доцільними видами діяльності, вольові якості, цінності особистості з активною позицією у галузі охорони навколишнього середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, і забезпечує здатність застосовувати екологічні знання й досвід у професійних і життєвих ситуаціях [1].

У Філософському енциклопедичному словнику зустрічаємо поняття «екологічна свідомість» – це усталена й усвідомлена система уявлень про стан природного довкілля, здатність (індивідуальна або колективна) до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною та природою і використання екологічних знань та переконань у всіх без винятку сферах практичної діяльності. Невід'ємною умовою формування Е.с. як важливого складника світогляду сучасної людини є система багатоступеневої й фундаментальної екологічної освіти та пропаганди [6, с. 189].

Бачимо, що поняття, запропоновані науковцями стосовно екологічної освіти, взаємопов'язані між собою. Усі вони формуються у процесі екологічної освіти. Специфіка професійної діяльності морських фахівців полягає у необхідності постійного підвищення якості фахової підготовки з метою здійснення професійної діяльності відповідно до вимог Міжнародної морської організації (ІМО), Конвенції ПДНВ 78/95 із Манільськими поправками 2010 р.

Грунтовний аналіз наукової літератури з проблеми підготовки майбутніх судноводіїв дав змогу припустити, що екологічна освіта є надзвичайно важливим складником освітнього процесу. Вона є цілісною системою, у якій органічно взаємодіють екологічне мислення, екологічна культура, екологічна відповідальність, екологічна свідомість, гуманістичні ідеї, принципи, загальнолюдські цінності, наукові знання, уміння й навички екологічно обґрунтованої діяльності. Ці якості є необхідними для майбутніх судноводіїв, оскільки їм треба на основі сформованих екологічних знань, умінь і навичок вирішувати професійні завдання, пов'язані з безпекою під час експлуатації техніки морського і річкового транспорту. Окрім того, вирішення професійних завдань потребує виконання певного алгоритму дій у разі виникнення аварій і катастроф на воді з небезпечними екологічними наслідками.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що збереження навколишнього середовища є однією з найбільш гострих проблем сучасності. Грамотне виконання посадових і службових обов'язків, дотримання правил і заходів екологічної безпеки є одними з ключових завдань екологічної освіти майбутніх судноводіїв.

Перспектива подальших досліджень полягає у дослідженні національного та міжнародного екологічного законодавства у морській галузі, зарубіжного досвіду формування екологічної компетентності майбутніх судноводіїв, розробленні навчально-методичного забезпечення підготовки морських фахівців до професійної діяльності та екологічної безпеки на морі.

Список використаних джерел

1. Жур'ян В. В. Феномен екологічної компетентності у підготовці майбутніх судноводіїв. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. Вип. 32(1). URL: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32> (дата звернення: 01.09.2022).
2. Лук'янова Л. Б., Гуренкова О. В. Екологічна компетентність майбутніх фахівців : навчально-методичний посібник. Київ. Ніжин: ПП Лисенко, 2008. 243 с.
3. Моргунова Н. С., Тохтар Г. І. Проблеми та шляхи формування екологічної культури в іноземних студентів українських закладів вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 84. Т. 2. С. 15–19.
4. Позднякова В. Технологія формування готовності до екологічної відповідальності майбутніх судноводіїв. *Професійна освіта: Методологія, теорія і технології*. 2021. Вип. 13. С. 204–217.
5. Сваричевська А. Педагогічні умови формування екологічної компетентності офіцерів цивільного флоту засобами інтерактивних технологій. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 15. Т. 2. С. 143–147.
6. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf (дата звернення: 01.09.2022).

References

1. Zhurian, V.V. (2022). Fenomen ekolohichnoi kompetentnosti u pidhotovtsi maibutnikh sudnovodiiv [The phenomenon of environmental competence in the training of future navigators].

Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Vyp. 32. (1), 2022. DOI <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32> (accessed on 01.09.2022 p.) [in Ukrainian].

2. Lukianova, L.B., Hurenkova, O.V. (2008). Ekolohichna kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv [*Environmental competence of future specialists*]. Navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv- Nizhyn: PP Lysenko, 2008. 243 s. [in Ukrainian].

3. Morhunova, N.S., Tokhtar, H.I. (2021). Problemy ta shliakhy formuvannia ekolohichnoi kultury v inozemnykh studentiv ukrainskykh zakladiv vyshchoi osvity. [*Problems and ways of formation of environmental culture among foreign students of Ukrainian higher education institutions*]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. Vyp. 84 tom 2, 2021. S. 15-19. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.84.2.03> [in Ukrainian].

4. Pozdniakova, V. (2021). Tekhnolohiia formuvannia hotovnosti do ekolohichnoi vidpovidalnosti maibutnikh sudnovodiiv [*Technology of Formation of Future Skippers' Readiness for Ecological Responsibility*]. Professional Education: Methodology, Theory and Technologies, Vyp. 13, 2021, s. 204-217. DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2021-13-204-217> [in Ukrainian].

5. Svarychevska, A. (2019). Pedahohichni umovy formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti ofitseriv tsyvilnoho flotu zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii [*Pedagogical conditions of formation of environmental competence of civil navy officers by interactive technologies*] Innovatsiina pedahohika. Vypusk 15. T. 2. 2019. S. 143-147. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-2-27> [in Ukrainian].

6. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk (2002). [*Philosophical encyclopedic dictionary*]. Kyiv, Abrys, 2002. 742 s. https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (accessed on 21.10.2022 p.) [in Ukrainian].

Olena MOSKALENKO, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Law and Social Humanities, Flight Academy of the National Aviation University;

Borys POPKOV, PhD student, Flight Academy of the National Aviation University.

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF FUTURE NAVIGATORS AS PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Abstract. The article reveals the role of environmental education in the professional training of specialists - future navigators. It was established that the problem of environmental protection is one of the most acute problems of our time. Formation of ecological culture, ecological beliefs, ecological style of thinking of modern students, mastering the basics of rational nature management is one of the priority tasks of modern maritime higher education. It was underlined that environmental education is a very important component of the educational process. It is a system in which ecological thinking, ecological culture, ecological responsibility, ecological consciousness, humanistic ideas, principles, universal human values, scientific knowledge, and skills interact. These qualities are necessary for future navigators, as they are needed to solve professional tasks related to ecological safety during the operation of sea and river transport. In addition, the solution of professional tasks requires the implementation of a certain algorithm of actions in the event of accidents and incidents on water with dangerous environmental consequences. The theoretical approaches of scholars to the concepts of "ecological education", "ecological responsibility", "ecological competence", "ecological culture" are generalized. The conclusion was made concerning the importance of the formation of the integrated content of professional disciplines, taking into account the ecological component in the training of maritime specialists. The need to upgrade the system of higher maritime education in order to form an ecological component in professional training. At the same time, emphasis should be placed on qualitative changes in the environmental education of future maritime specialists, in updating the structure and content of

environmental knowledge as the main factor in the formation of the environmental consciousness of future navigators.

Key words: *future navigators, maritime education, ecological competence, ecological education, ecological culture.*

*Одержано редакцією: 05.09.2022 р.
Прийнято до публікації: 23.11.2022 р*